

Izabela Zimoch-Piaskowska

Działalność Związku Młodzieży Socjalistycznej w liceach ogólnokształcących w Częstochowie

---

Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie. Pedagogika 23,
533-546

2014

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Izabela ZIMOCH-PIASKOWSKA

Działalność Związku Młodzieży Socjalistycznej w liceach ogólnokształcących w Częstochowie

Słowa kluczowe: liceum ogólnokształcące, wychowanie, organizacje młodzieżowe, Polska Zjednoczona Partia Robotnicza.

Przyzwolenie na częściową pluralizację organizacji młodzieżowych, jakie miało miejsce na gruncie odwilży październikowej 1956 r., nie oznaczało rezygnacji PZPR z kontroli nad ruchem młodzieżowym. Dowodem było utworzenie w styczniu 1957 r. Związku Młodzieży Socjalistycznej, który powstał w wyniku zjednoczenia Rewolucyjnego Związku Młodzieży z popieranym przez partię Związkiem Młodzieży Robotniczej. O stosunku partii do nowej organizacji świadczyło wstąpienie do niej licznych pracowników aparatu etatowego rozwiązanego ZMP. Nowy model ruchu młodzieżowego charakteryzował się całkowitym podporządkowaniem ideowym i politycznym PZPR oraz ograniczonym pluralizmem programowym i organizacyjnym¹. ZMS budowano na tych samych zasadach organizacyjnych i ideologicznych, jak wcześniej ZMP, co było jednoznaczne z powrotem aparatu partyjnego do wzorców wypracowanych w okresie stalinizmu. Organizacja kształtowała postawy młodzieży zgodnie z ideologią marksistowsko-leninowską i aktualną polityką partii. Podobny profil prezentowało ZMW. Kontrola nad organizacjami młodzieżowymi dawała partii monopol w kształtowaniu postaw ideowych młodzieży².

Podobnie jak to miało miejsce w okresie stalinizmu, praca wychowawcza organizacji miała charakter akcyjny, co przejawiało się okresową aktywizacją członków skierowaną na wykonanie ogólnie narzuconych kampanii o charakte-

¹ J. Sadowska, *Znaczenie polityczne Związku Młodzieży Socjalistycznej (1957–1976). Założenia i rzeczywistość*, [w:] *Jesteście naszą wielką szansą. Młodzież na rozstajach komunizmu 1944–1989*, red. P. Ceranka i S. Stępień, Warszawa 2009, s. 148–149.

² Tamże, s. 148–156.

rze politycznym. Po przeprowadzeniu „akcji” następowały okresy bierności maskowanej przez rozbudowaną sprawozdawczość, która umożliwiała przeprowadzanie wielu działań jedynie „na papierze”. Idąc w ślady ZMP, organizacja ZMS stała się strażnikiem interesów partyjnych w środowisku młodzieżowym³.

Początki Związku Młodzieży Socjalistycznej w Częstochowie należy ocenić jako trudne. We wrześniu 1957 r. co najmniej połowa członków ZMS nie знаła programu organizacji i nie orientowała się, jaki był jej charakter⁴. Obserwowano obojętność wobec organizacji, co przypisywano brakowi konkretnej pracy wśród młodzieży. Udział ZMS w życiu politycznym, gospodarczym i kulturalnym nieustannie się zmniejszał. Tymczasem, w myśl wskazań oficjalnych dokumentów związku i uchwał Konferencji Miejskiej – ZMS miał zająć się działalnością polityczną, ideowo-wychowawczą i ekonomiczną wśród młodzieży⁵.

Pierwsze wzmianki o działalności ZMS na terenie liceów ogólnokształcących w Częstochowie pochodzą z roku szkolnego 1957/1958; w LO im. J. Słowackiego koła ZMS działały już wówczas w każdej klasie, współpracując z wychowawcą⁶. W tym okresie szkolne koła ZMS zakładano we wszystkich liceach ogólnokształcących w mieście, a w niektórych stwierdzano, że ich członkowie wywierali dodatni wpływ na resztę młodzieży⁷.

Wzrost wpływu organizacji na młodzież szkolną nastąpił w czasie realizacji Apelu Zjazdowego ZMS na przełomie lat 1959/1960, w ramach którego wzmocniono i rozbudowano organizację⁸. Organizacja ZMS w 1960 r. w środowisku szkolnym liczyła 2212 członków, zajmując drugie miejsce pod względem liczebności po zakładach pracy (4070 członków)⁹. Wzrost liczby członków ZMS stał się udziałem również liceów ogólnokształcących. W LO im. A. Mickiewicza w roku szkolnym 1959/1960 ZMS liczył 59 członków, w roku 1960/1961 w liceum liczebność ZMS powiększyła się, obejmując 25% uczniów¹⁰. W kolejnym roku koło ZMS liczyło ogółem 209 członków, którzy pracowali w 9 grupach klasowych, w roku następnym zanotowano wzrost do

³ Tamże.

⁴ Archiwum Państwowe w Częstochowie (dalej: APCz), zespół: Komitet Miejski Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej w Częstochowie (dalej: KM PZPR), sygn. 87, Protokół Nr 28/57 z posiedzenia Egzekutywy Komitetu Miejskiego PZPR, Załącznik. O sytuacji wśród młodzieży, k. 140.

⁵ Tamże.

⁶ Archiwum Państwowe w Katowicach (dalej: APKat.), zespół: Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Katowicach (dalej: PWRN), sygn. 224/1135, Sprawozdanie z wyników nauczania za I półrocze z roku szk. 1957/58, k. 87.

⁷ Tamże, sygn. 224/495, Zalecenia wydane Szkole Podstawowej i Liceum Ogólnokształcącemu Nr 4, k. 105.

⁸ APCz, KM PZPR, sygn. 97, Protokół Nr 14/60 z posiedzenia Egzekutywy Komitetu Miejskiego PZPR w Częstochowie odbytego w dniu 15 kwietnia 1960 r., Sprawozdanie z przebiegu realizacji Apelu Zjazdowego o ZMS Komitetu Miejskiego ZMS w Częstochowie, k. 32 i n.

⁹ Tamże, k. 40.

¹⁰ APKat., PWRN, sygn. 224/1139, Sprawozdanie roczne Szkoły Podstawowej i Liceum Ogólnokształcącego im. A. Mickiewicza za rok szkolny 1959/60, k. 7 i 16.

232 członków¹¹. W LO im. R. Traugutta w końcu roku szkolnego 1960/1961 ZMS liczył 163 członków, w tym 48 maturzystów, w październiku 1961 r. szkolne grupy działania ZMS obejmowały 200 członków, a z końcem roku szkolnego 233 uczniów¹². Organizacja objęła działalnością wszystkie oddziały i stała się, obok LO im. H. Sienkiewicza, najliczniejszą szkolną grupą działania w mieście¹³. W LO im. J. Słowackiego w roku 1960/1961 Grupa Działania ZMS liczyła 190 członkiń, w tym 97 nowych, w kolejnym roku już 240 członkiń, w tym nowych 120¹⁴. Rozwój ilościowy organizacji następował w tym okresie także w pozostałych liceach¹⁵. Nieznaczny spadek liczebności ZMS zanotowano w niektórych liceach w roku 1962/1963. Organizacja ZMS w LO im. R. Traugutta liczyła z końcem roku szkolnego 203 członków, w tym 64 absolwentów¹⁶. W LO im. J. Słowackiego ZMS liczył 190 członkiń, w tym z klas XI – 80, X – 90 i IX – 20¹⁷.

Rozwój organizacji był efektem współpracy grona nauczycielskiego i poświęcania jednej, a nawet dwóch godzin w miesiącu organizacjom młodzieżowym¹⁸. Praca ZMS w liceach została oparta na kołach klasowych pod przewodnictwem sekretarzy klasowych. Przykłady typowej organizacji pracy ZMS na terenie szkoły stanowiły grupy działania ZMS w LO im. J. Słowackiego i LO im. H. Sienkiewicza. Na czele organizacji szkolnej stał I sekretarz. Co dwa tygodnie odbywały się narady sekretariatu poszerzone o przewodniczących klasowych, na których omawiano najważniejsze problemy pracy organizacji. Przedyskutowane zagadnienia przewodniczący kół klasowych poruszali z kolei na terenie klas,

¹¹ APKat., PWRN, sygn. 224/1139, Sprawozdanie roczne Liceum Ogólnokształcącego im. A. Mickiewicza za rok szkolny 1961/62, k. 37; tamże, Sprawozdanie roczne Liceum Ogólnokształcącego im. A. Mickiewicza za rok szkolny 1962/63, k. 55.

¹² Tamże, sygn. 224/1136, Ocena wyników nauczania i wychowania w Liceum Ogólnokształcącym im. R. Traugutta za rok szkolny 1961/62, k. 25; tamże, sygn. 224/497, Sprawozdania, uwagi i zalecenia z przeprowadzonej wizytacji Liceum Ogólnokształcącego im. R. Traugutta, k. 11.

¹³ Tamże, sygn. 224/1136, Ocena...1961/62, k. 25.

¹⁴ Tamże, sygn. 224/1135, Sprawozdanie z wyników nauczania i wychowania w I Liceum Ogólnokształcącym im. J. Słowackiego w r. szk. 1960/61, k. 117; tamże, Ocena wyników nauczania i wychowania w I Liceum Ogólnokształcącym im. J. Słowackiego za rok szk. 1961/62, k. 134.

¹⁵ Tamże, sygn. 224/1137, Sprawozdanie opisowe z wyników nauczania i wychowania za rok szkolny 1961/62. III Liceum Ogólnokształcące im. W. Broniewskiego, k. 7; tamże, Sprawozdanie opisowe z wyników nauczania za rok szkolny 1962/63 w III Liceum Ogólnokształcącym im. W. Broniewskiego, k. 13; AP Kat., PWRN, sygn. 224/1142, Ocena wyników nauczania i wychowania w Szkole Podstawowej i Liceum Ogólnokształcącym im. M. Kopernika za rok szk. 1961/62, k. 17; tamże, sygn. 224/1143, Sprawozdanie opisowe z pracy dydaktyczno-wychowawczej w roku szkolnym 1961/62. Szkoła Podstawowa i Liceum Ogólnokształcące Nr 5, k. 22.

¹⁶ Tamże, sygn. 224/1136, Ocena wyników nauczania i wychowania w Liceum Ogólnokształcącym im. R. Traugutta za rok szkolny 1962/63, k. 37.

¹⁷ Tamże, sygn. 224/1135, Ocena wyników nauczania i wychowania w I Lic. Ogóln. im. J. Słowackiego za rok szk. 1962/63, k. 152–153.

¹⁸ Tamże, Sprawozdanie z wyników nauczania i wychowania w I Lic. Ogóln. im. J. Słowackiego w r. szk. 1959/60, k. 88; AP Kat., PWRN, sygn. 224/1139, Sprawozdanie... za rok szkolny 1959/60, k. 7.

gdzie były realizowane. Koła klasowe, które opierały się na współpracy z innymi organizacjami młodzieżowymi, posiadały zaakceptowane przez wychowawców okresowe plany pracy, z wykonania których składano sprawozdania na posiedzeniach sekretariatu. Sekretariat prowadził pracę z młodzieżą zorganizowaną i niezorganizowaną. Na każdej lekcji wychowawczej w poszczególnych klasach poruszano sprawy ZMS, związane z bieżącym życiem szkoły, zagadnieniami politycznymi i innymi z kraju i ze świata. Materiał czerpano z radia i telewizji oraz miesięcznika „Płomienie”. Nad całością pracy organizacji czuwała POP i dyrekcja. Do form pracy organizacji należały: comiesięczne zebrania pozalekcyjne w każdej klasie, zebrania zarządu, zebranie ogólne, udział i organizacja uroczystości, inicjowanie prac społecznych, szkolenia¹⁹. Dyrektorzy liceów pozytywnie wypowiadali się o uczniach pracujących w szkolnych zarządach ZMS. I tak na przykład w LO im. M. Kopernika w zarządzie ZMS mieli znajdować się uczniowie „bardzo solidni, pracowici i uspołecznieni”²⁰.

W roku szkolnym 1964/1965 nastąpił dalszy wzrost ilościowy ZMS²¹. W 1964 r. ZMS skupiał ponad 11 tysięcy członków zrzeszonych w ponad 300 grupach działania²². W największych liceach częstochowskich w roku szkolnym 1965/1966 koła ZMS liczyły odpowiednio: w LO im. J. Słowackiego 303 członkinie, w LO im. J. Dąbrowskiego 233 członków, w LO im. R. Traugutta 211 członków skupionych wokół 10 kół klasowych zrzeszających blisko 50% ogółu młodzieży, w LO im. H. Sienkiewicza 140 członków z klasy X i XI, w tym 48% dziewcząt i 52% chłopców²³. Zaobserwowano również wzrost aktywności szkolnych kół ZMS w liceach ogólnokształcących²⁴.

Przedmiotem szczególnego zainteresowania organizacji młodzieżowych w drugiej połowie lat sześćdziesiątych były zagadnienia pracy ideowo-wycho-

¹⁹ APKat., PWRN, sygn. 224/1135, Sprawozdanie... w r. szk. 1960/61, k. 117; tamże, sygn. 224/1138, Sprawozdanie z pracy Szkoły Podstawowej i Liceum Ogólnokształcącego im. H. Sienkiewicza za rok szkolny 1962/63, k. 66.

²⁰ Tamże, sygn. 224/1142, Ocena... za rok szk. 1961/62, k. 17; tamże, Ocena wyników nauczania i wychowania w Szkole Podstawowej i Liceum Ogólnokształcącym im. M. Kopernika za rok 1962/63, k. 23.

²¹ APKat., PWRN, sygn. 224/1064, Ocena wyników nauczania i wychowania w liceach ogólnokształcących rejonu częstochowskiego za rok szk. 1964/65, k. 50.

²² APCz, KM PZPR, sygn.126, Protokół nr 25/64 z posiedzenia Egzekutywy Komitetu Miejskiego PZPR, Załącznik. Informacja o udziale młodzieży w realizacji popularyzacji uchwał IV Zjazdu Partii, k. 7–8.

²³ APKat., PWRN, sygn. 224/1135, Ocena wyników nauczania i wychowania w I Liceum Ogóln. im. J. Słowackiego w Częstochowie za rok szk. 1965/66, k. 172; tamże, sygn. 224/1141, Sprawozdanie roczne Dyrektora szkoły z wyników nauczania i wychowania za rok szkolny 1965/66. VI Liceum Ogólnokształcące im. Jarosława Dąbrowskiego w Częstochowie – Rakowie, k. 218–219; tamże, sygn. 224/1136, Ocena wyników nauczania i wychowania w Liceum Ogólnokształcącym im. R. Traugutta za rok szkolny 1965/66, k. 61; tamże, sygn. 224/1138, Sprawozdanie roczne 1965/66 IV Liceum Ogólnokształcącego im. H. Sienkiewicza, k. 80.

²⁴ Tamże, sygn. 224/1064, Ocena wyników nauczania i wychowania w liceach ogólnokształcących rejonu częstochowskiego za rok szk. 1965/66, k. 165.

wawczej wśród młodzieży. W związku z powyższym zwracano uwagę na liczny rozwój organizacji, umacnianie jej, zwiększenie aktywności i dyscypliny wewnętrznej²⁵.

Rozwojowi ZMS na terenie liceów ogólnokształcących towarzyszyło wsparcie ze strony kadry pedagogicznej²⁶. Wychowawcy pozwalali na klasowe zebrania ZMS lub pogadanki okolicznościowe w trakcie godzin do dyspozycji wychowawcy²⁷, w niektórych liceach ogólnokształcących sprawy organizacji były omawiane na każdym zebraniu rady pedagogicznej²⁸.

Organizacji ZMS przypisywano istotną rolę w kształtowaniu postaw ideowo-politycznych i realizacji zadań wychowawczych na terenie szkoły²⁹. Służyły temu organizowane przez ZMS imprezy masowe, uroczystości szkolne, reprezentowanie szkoły w obchodach miejskich, przygotowywanie dekoracji i gazetek okolicznościowych³⁰. W pierwszej połowie lat sześćdziesiątych zetemesowcy z LO im. J. Dąbrowskiego kierowali pracą kulturalną w szkole. Przygotowywali akademie z okazji Dnia Nauczyciela, rocznicy Wielkiej Rewolucji Socjalistycznej, powstania PPR, akademię poświęconą pamięci Władysława Broniewskiego, z okazji Dnia Kobiet i Święta Pracy. Członkowie ZMS występowali zarówno w części oficjalnej, wygłaszając referaty, jak i artystycznej³¹. W roku

²⁵ APCz, KM PZPR, sygn. 139, Protokół nr 17/67 z posiedzenia Komitetu Miejskiego PZPR, Załącznik. Informacja z realizacji uchwał KW i KM PZPR na odcinku pogłębiania pracy ideowo-wychowawczej wśród młodzieży na terenie miasta Częstochowy, k. 113–117.

²⁶ APKat., PWRN, sygn. 224/1139, Sprawozdanie... za rok szkolny 1959/60, k. 7; tamże, sygn. 224/1136, Ocena... za rok szkolny 1961/62, k. 22.

²⁷ Tamże, sygn. 224/1136, Ocena... za rok szkolny 1961/62, k. 25; tamże, sygn. 224/1138, Sprawozdanie z pracy Szkoły Podstawowej i Liceum Ogólnokształcącego Nr 4 im. H. Sienkiewicza za rok szkolny 1962/63, k. 66.

²⁸ Tamże, sygn. 224/1135, Sprawozdanie roczne z wyników nauczania i wychowania w Liceum Ogóln. im. J. Słowackiego w roku szkolnym 1959/60, k. 88.

²⁹ Tamże, sygn. 224/1138, Sprawozdanie z rocznej pracy za czas od 1 IX 1960 do 24 VI 61, k. 31; tamże, sygn. 224/711, Notatka w sprawie stanu i perspektyw rozwoju działalności ideowo-wychowawczej w liceach ogólnokształcących woj. katowickiego, k. 10; tamże, sygn. 224/1141, Sprawozdanie opisowe Dyrektora Szkoły z wyników nauczania i wychowania za rok szkolny 1962/63. Szkoła Podstawowa i Liceum Ogólnokształcące im. J. Dąbrowskiego, k. 187–188; tamże, sygn. 224/1136, Ocena... za rok szkolny 1965/66, k. 61; tamże, sygn. 224/1135, Ocena... za rok szk. 1965/66, k. 172; APCz, PMRN, sygn. 4/292, Protokół z posiedzenia Komisji Oświaty przy MRN odbytego w dn. 27.11. b. r., k. 117.

³⁰ APKat., PWRN, sygn. 224/1142, Ocena... za rok szk. 1961/62, k. 17; tamże, Ocena... za rok 1962/63, k. 23; tamże, sygn. 224/1135, Ocena... za rok szk. 1965/66, k. 172; tamże, Sprawozdanie... w r. szk. 1959/60, k. 88; tamże, Sprawozdanie... z roku szk. 1957/58, k. 87; tamże, Sprawozdanie... w r. szk. 1960/61, k. 117; tamże, sygn. 224/1138, Sprawozdanie roczne 1965/66, k. 80; tamże, Sprawozdanie za rok szkolny 1962/63, k. 66; tamże, sygn. 224/1136, Ocena... za rok szkolny 1962/63, k. 37; tamże, sygn. 224/1137, Sprawozdanie... za rok szkolny 1961/62, k. 7; tamże, sygn. 224/1141, Sprawozdanie za rok szkolny 1961/62, k. 135.

³¹ Tamże, sygn. 224/1141, Sprawozdanie z wyników nauczania i wychowania za rok szkolny 1962/63..., k. 187–188; tamże, Sprawozdanie... za rok szkolny 1961/62, k. 135.

1965/1966 wszystkie imprezy artystyczne realizowane były przez zespół literacki ZMS. Grupa uczniów z klas X brała udział w trzech festiwalach poezji i została wyróżniona na Festiwalu Poezji Rosyjskiej i Radzieckiej³². W LO im. A. Mickiewicza członkowie ZMS w roku 1959/1960 prowadzili kolportaż książek z okazji Dni Oświaty, Książki i Prasy, zorganizowali dwie wieczornice, z których dochód przeznaczono na Fundusz Budowy Domu ZMS³³. W roku 1965/1966 ZMS zorganizował akademię z okazji Miesiąca Budowy Warszawy, rocznicy powstania Ludowego Wojska Polskiego, Dnia Nauczyciela, rocznicy Wielkiej Rewolucji Październikowej, wyzwolenia Częstochowy, Święta Kobiet, Święta Pracy, 750-lecia Częstochowy oraz zakończenia roku szkolnego. Aktywności ZMS zorganizowali wieczornice i spotkania z zasłużonymi ludźmi³⁴. Młodzież zorganizowana z LO im. H. Sienkiewicza w roku 1960/1961 zajęła się przygotowaniem akademii w rocznicę Rewolucji Październikowej, uczestniczyła w uroczystościach poświęconych rocznicy powstania Wojska Polskiego, Dni Leninowskich i 1 Maja³⁵. Członkinie ZMS z LO im. J. Słowackiego w roku 1962/1963 zorganizowały akademię w XX rocznicę ZWM, na której obecny był działacz organizacji, uczestniczyły we wszystkich capstrzykach i manifestacjach, pomagały w organizacji świąt państwowych, jak: rocznica Rewolucji Październikowej, Święto Pracy i inne³⁶. Członkowie ZMS w LO im. M. Kopernika w roku 1965/1966 obok uroczystości szkolnych zorganizowali szereg quizów i konkursów, przygotowywali uroczystości związane z 1000-leciem Państwa Polskiego i 750-leciem Częstochowy. Przeprowadzono konkursy gazetek ściennych, które zajęły czołowe miejsca w konkursie miejskim. Wszyscy członkowie ZMS wzięli udział w manifestacji 1 majowej jako „szturmowa grupa” otwierająca pochód³⁷.

W działalność ZMS wpisywała się zatem cała gama uroczystości o różnym charakterze, począwszy od tych o wydźwięku politycznym, patriotycznym, ideologicznym, po rozrywkowe. Przyświecał im jednak ten sam cel, jakim było skupienie młodzieży wokół działalności organizacji, o czym informowano w dokumentach partyjnych³⁸. Zadaniem organizacji młodzieżowych było przyciągnięcie młodzieży, aby aktywnie uczestniczyła w życiu politycznym i gospodarczym, co częściowo powiodło się, gdyż w 1967 r. w Częstochowie zorganizowanie wśród młodzieży uczącej się i studiującej stanowiło 55%³⁹.

³² Tamże, Sprawozdanie roczne Dyrektora szkoły z wyników nauczania i wychowania za rok szkolny 1965/66. VI Liceum Ogólnokształcące im. Jarosława Dąbrowskiego, k. 218–219.

³³ Tamże, sygn. 224/1139, Sprawozdanie... za rok szkolny 1959/60, k. 7.

³⁴ Tamże, Sprawozdanie roczne z pracy V Liceum Ogólnokształcącego za rok szkolny 1965/66, k. 67.

³⁵ Tamże, sygn. 224/1138, Sprawozdanie z rocznej pracy za czas od 1 IX 1960 do 24 VI 61, k. 31.

³⁶ Tamże, sygn. 224/1135, Ocena... za rok szk. 1962/63, k. 152–153.

³⁷ Tamże, sygn. 224/1142, Ocena wyników nauczania i wychowania w roku szkolnym 1965/66..., k. 28.

³⁸ APCz, KM PZPR, sygn. 139, Protokół nr 17/67..., k. 113–117.

³⁹ Tamże, k. 113–118.

Obok działalności kulturalno-oświatowej praca ZMS skierowana była na szkolenie ideologiczne, którego celem było „wytrobienie polityczne młodzieży”⁴⁰. Aktyw szkolnych kół ZMS brał udział w szkoleniu przeprowadzonym przez Komitet Miejski ZMS w Wieczorowej Szkole Aktywu⁴¹ oraz zajęciach Ośrodka Wiedzy Obywatelskiej⁴². W tego rodzaju szkoleniu uczestniczyli jednak tylko wybrani, pozostałym przypadała w udziale praca samokształceniowa, szkolenie w ramach zebrań kół klasowych ZMS lub udział w klubach dyskusyjnych. Tematy szkolenia ideologicznego ustalano zwykle na pierwszym w roku szkolnym spotkaniu ZMS⁴³. W LO im. H. Sienkiewicza w roku 1965/1966 podczas szkolenia ideologicznego, mającego miejsce na comiesięcznych zebraniach klasowych, przedyskutowano takie zagadnienia, jak: polityka zagraniczna Polski, Polska a NRD, Polska i kraje socjalistyczne, znaczenie Ziem Zachodnich, zbrodnie USA w Wietnamie, 750 lat Częstochowy. Toczono również dyskusje nad filmami, jak: *Szerszeń*, *Wiano*, *Faraon*, *Skąd wieje wiatr* i innymi⁴⁴. W tym samym czasie w LO im. A. Mickiewicza wśród zebrań szkoleniowych i dyskusji zorganizowanych przez ZMS znalazły się: „1. Człowiek i maszyna, 2. Sens życia w opinii młodzieży, 3. 750-lecie Częstochowy, 4. Co to jest światopogląd i od czego zależy?, 5. Jaki zawód wybrać – pogadanka psychologa B. Czarniawskiego, 6. Związek historyczny Ziem Zachodnich i Północnych z Macierzą”⁴⁵. W LO im. Dąbrowskiego sześć zebrań poświęconych było orędziu biskupów polskich i związanym z tym problemami, jak: „Stosunki Watykan – Polska na przestrzeni dziejów”, „Problem niemiecki i odradzający się militarizm NRF”, „Jaka powinna być postawa młodego człowieka wobec reszty społeczeństwa i co to znaczy być patriotą i internacjonalistą”. Pozostałe zebrania poświęcono zaznajomieniu młodzieży z uchwałami KW i KM PZPR oraz ZW ZMS⁴⁶. W niektórych szkołach koła ZMS przeprowadzały nawet szkolenia dla całej

⁴⁰ APKat., PWRN, sygn. 224/1135, Ocena... za rok szk. 1962/63, k. 152–153.

⁴¹ Tamże, Sprawozdanie... w r. szk. 1960/61, k. 117; tamże, Ocena... za rok szk. 1962/63, k. 152–153; tamże, Ocena... za rok szk. 1965/66, k. 172; tamże, sygn. 224/1063, Ocena wyników nauczania i wychowania w liceach ogólnokształcących Okręgu Szkolnego Katowickiego za rok szkolny 1965/66, k. 33; tamże, sygn. 224/1136, Ocena... za rok szkolny 1965/66, k. 61; tamże, sygn. 224/1138, Sprawozdanie... za rok szkolny 1962/63, k. 66; tamże, sygn. 224/1143, Sprawozdanie... w roku szkolnym 1961/62, k. 22; APCz, PMRN, sygn. 4/292, Protokół z posiedzenia Komisji Oświaty przy MRN odbytego w dn. 27.11. b. r., k. 117.

⁴² AP Kat., PWRN, sygn. 224/1138, Sprawozdanie roczne 1965/66..., k. 80.

⁴³ Tamże, sygn. 224/497, Sprawozdania, uwagi i zalecenia z przeprowadzonej wizytacji Liceum Ogólnokształcącego im. R. Traugutta, k. 11; tamże, sygn. 224/1141, Sprawozdanie... za rok szkolny 1962/63, k. 187–188; tamże, sygn. 224/1137, Sprawozdanie... za rok szkolny 1961/62, k. 7; tamże, sygn. 224/1143, Sprawozdanie z działalności szkoły za rok szkolny 1965/66. VIII LO im. K. Świerczewskiego, k. 52; tamże, sygn. 224/1135, Ocena... za rok szk. 1962/63, k. 152–153; tamże, Ocena... za rok szk. 1965/66, k. 172.

⁴⁴ Tamże, sygn. 224/1138, Sprawozdanie roczne 1965/66..., k. 80.

⁴⁵ Tamże, sygn. 224/1139, Sprawozdanie... za rok szkolny 1965/66, k. 67.

⁴⁶ Tamże, sygn. 224/1141, Sprawozdanie... za rok szkolny 1965/66, k. 218–219.

młodzieży. W roku 1960/1961 grupa działania ZMS w LO im. J. Słowackiego prowadziła tego rodzaju szkolenie na przeznaczonych na ten cel raz w miesiącu godzinach wychowawczych. Program szkoleń obejmował tematykę: „Historia rozwoju ruchu młodzieżowego, ZMS jako najbliższy sojusznik PZPR, Statut i Deklaracja ZMS, Nauka i technika w ZSRR, Tolerancja religijna z uwzględnieniem laicyzacji życia codziennego, Polityczne i naukowe znaczenie lotu Gagarina, Powrót skarbów wawelskich, Wspomnienia o Leninie, Różne religie świata, Rola kobiety w społeczeństwie w różnych epokach historycznych”⁴⁷. W kolejnym roku w tej samej szkole na lekcjach wychowawczych przedyskutowano następujące zagadnienia: „Komunistyczny Związek Młodzieży Polskiej – przywódca młodzieży; Związek Walki Młodych w latach okupacji; Statut o postawie ZMS-owca; Człowiek pokonuje przestrzeń; Piękno i życie codzienne; Wczoraj, dziś i jutro narodów a zasady ich współistnienia; Współzawodnictwo ekonomiczne socjalizmu z kapitalizmem”⁴⁸.

Formę oddziaływania na całą młodzież szkolną stanowiła Olimpiada Szkolnych Lig Quizowych pt. „Polska i świat współczesny”⁴⁹, w której reprezentacja LO im. H. Sienkiewicza w latach 1962/1963–1965/1966 uzyskała czterokrotnie pierwsze miejsce na terenie Częstochowy⁵⁰. W zakres działalności kulturalno-oświatowej ZMS wchodziła również organizacja konkursów, jak „Czy znasz Związek Radziecki?”⁵¹ i innych przedsięwzięć. W LO im. A. Mickiewicza w roku 1965/1966 organizacja przeprowadzała wieczornice połączone z wieczorami poezji i imprezami typu „Zgaduj-zgadula” na temat udziału Wojska Polskiego w walkach o wolność na frontach II wojny światowej, z okazji 750-lecia Częstochowy, a także zabawy taneczne, na które zapraszano inne szkoły⁵².

W połowie lat sześćdziesiątych kuratorium obserwowało systematyczną poprawę pracy ideowo-wychowawczej organizacji młodzieżowych i coraz większe oddziaływanie na młodzież niezrzeszoną. Klasowe koła ZMS przy współpracy harcerzy przygotowywały i wygłaszały prelekcje dla wszystkich uczniów⁵³. Organizacja wpływała na zaktywizowanie życia politycznego młodzieży w szko-

⁴⁷ Tamże, sygn. 224/1135, Sprawozdanie... w r. szk. 1960/61, k. 117.

⁴⁸ Tamże, Ocena... za rok szk. 1961/62, k. 134.

⁴⁹ Tamże, sygn. 224/1139, Sprawozdanie... za rok szkolny 1959/60, k. 16; tamże, sygn. 224/1063, Ocena... za rok szkolny 1965/66, k. 33; Tamże, sygn. 224/1143, Sprawozdanie... za rok szkolny 1965/66, k. 52; tamże, sygn. 224/1136, Ocena... za rok szkolny 1965/66, k. 61; tamże, Ocena... za rok szkolny 1962/63, k. 37; tamże, sygn. 224/1138, Sprawozdanie... za rok szkolny 1962/63, k. 66; tamże, Sprawozdanie z rocznej pracy za czas od 1.IX.1960 do 24.VI.61..., k. 31; tamże, sygn. 224/1141, Sprawozdanie... za rok szkolny 1962/63, k. 187–188; tamże, sygn. 224/1135, Ocena... za rok szk. 1962/63, k. 152–153; tamże, Sprawozdanie... za rok szkolny 1961/62, k. 135.

⁵⁰ Tamże, sygn. 224/1138, Sprawozdanie roczne 1965/66..., k. 80.

⁵¹ Tamże, sygn. 224/1135, Sprawozdanie... w r. szk. 1960/61, k. 117.

⁵² Tamże, sygn. 224/1139, Sprawozdanie... za rok szkolny 1965/66, k. 67.

⁵³ Tamże, sygn. 224/1063, Ocena... za rok szkolny 1965/66, k. 33.

łach. W roku 1965/1966 w częstochowskich liceach ogólnokształcących zorganizowano koła racjonalistów, które przeprowadzały pogadanki o tematyce światopoglądowej, 1000-lecia Państwa Polskiego i 750-lecia Częstochowy⁵⁴. W poszczególnych kołach klasowych odbywały się odczyty i referaty z zakresu filozofii marksistowskiej, ideologii socjalizmu, współczesnych wydarzeń politycznych i gospodarczych, opracowywano tematy religioznawcze, organizowano sesje popularnonaukowe, spotkania z przedstawicielami ZBOWiD-u, Wojska Polskiego, działaczami TŚŚ i Stowarzyszenia Ateistów i Wolnomysłicieli⁵⁵.

W drugiej połowie lat sześćdziesiątych prowadzono masowo szkolenie ideologiczne z nasileniem zagadnień światopoglądowych i religioznawczych⁵⁶. Młodzież zorganizowana w ZMS brała udział w takich formach szkolenia ideowo-propagandowego, jak szkolenia podstawowe, szkolenia w wieczorowych szkołach aktywu, koła młodych racjonalistów, i innych⁵⁷. Działalność organizacji przybierała również formę zebrań dyskusyjnych oraz olimpiad wiedzy. We wszystkich szkołach prowadzono szkolenia w jednej z wymienionych form⁵⁸. W 1967 r. znaczna liczba członków ZMS wzięła udział w szkoleniu ideologicznym prowadzonym przez POP. Zarząd Miejski ZMS prowadził na każdej naradzie instruktażowej z przewodniczącymi kół zarządów zakładowych, szkolnych i uczelnianych wykłady pedagogów, funkcjonariuszy MO, pracowników prokuratury i sądów⁵⁹.

Formą oddziaływania ideologicznego na młodzież były również akcje „Lato ZMS”, w ramach których młodzież zorganizowana uczestniczyła w obozach szkoleniowo-wypoczynkowych⁶⁰.

Idąc w ślady ZMP, organizacja ZMS włączała się w kampanie polityczne i ważne wydarzenia państwowe, co przejawiało się okresowym nasileniem aktywności. Związek uczestniczył w pracach Frontu Jedności, w akcji przedwyborczej do sejmu i rad narodowych, organizował spotkania z kandydatami na radnych WRN i MRN, przygotowywał akcje odczytowe i dyskusyjne⁶¹. Aktyw-

⁵⁴ Tamże, sygn. 224/1064, Ocena... za rok szk. 1965/66, k. 165; tamże, sygn. 224/1136, Ocena... za rok szkolny 1965/66..., k. 61; tamże, sygn. 224/1135, Ocena... za rok szk. 1965/66, k. 172; tamże, sygn. 224/1063, Ocena... za rok szkolny 1965/66, k. 33.

⁵⁵ Tamże, sygn. 224/1063, Ocena... za rok szkolny 1965/66, k. 33.

⁵⁶ APCz, KM PZPR, sygn. 139, Protokół Nr 17/67..., k. 113–118.

⁵⁷ Tamże.

⁵⁸ APCz, PMRN, sygn. 4/292, Protokół z posiedzenia Komisji Oświaty przy MRN odbytego w dn. 27.11. b. r., k. 117.

⁵⁹ Tamże, sygn. 139, Protokół nr 17/67..., k. 113–117.

⁶⁰ APKat., PWRN, sygn. 224/1138, Sprawozdanie... za rok szkolny 1962/63, k. 66; tamże, sygn. 224/1136, Ocena... za rok szkolny 1965/66..., k. 61; tamże, sygn. 224/1141, Sprawozdanie... za rok szkolny 1965/66, k. 218–219.

⁶¹ Tamże, sygn. 224/1139, Sprawozdanie... za rok szkolny 1959/60, k. 16; tamże, sygn. 224/1135, Sprawozdanie... w r. szk. 1960/61, k. 117; tamże, sygn. 224/1138, Sprawozdanie z rocznej pracy za czas od 1 IX 1960 do 24 VI 61, k. 31.

ność organizacji młodzieżowych nasilała się szczególnie w okresach poprzedzających zjazdy PZPR, w okresie rocznicy 25-lecia PRL, rozgromienia faszystów i agresji hitlerowskiej na Polskę, obchodów rocznicy ruchu młodzieżowego⁶². W roku szkolnym 1963/1964 przed IV Zjazdem PZPR praca organizacji toczyła się w kierunku działalności polityczno-wyjaśniającej oraz podejmowania inicjatyw społeczno-użytecznych. Młodzież organizowała poranki i wieczornice poświęcone IV Zjazdowi, na których omawiano tezy przedzjazdowe, które to zagadnienie włączono także do tematyki szkoleń w Szkołach Aktywu⁶³. W roku 1962/1963 w LO im. J. Dąbrowskiego w związku z 20 rocznicą powstania Związku Walki Młodych w organizacji na terenie szkoły goszczono kilku działaczy ZWM, którzy opowiedzieli o działalności konspiracyjnej podczas okupacji. Młodzież uczciła pamięć bohaterów gazetkami ściennymi. W styczniu 1963 r. organizacja ZMS urządziła uroczysty poranek z okazji 18 rocznicy wyzwolenia Częstochowy, na który zaproszono oficera Wojska Polskiego. Omówił on w skrócie walkę żołnierzy polskich i radzieckich stoczoną z Niemcami w Częstochowie⁶⁴. W połowie lat sześćdziesiątych, ZMS organizował popularne masówki w sprawie listu episkopatu polskiego do biskupów niemieckich i pomocy walczącemu Wietnamowi⁶⁵. W LO im. H. Sienkiewicza zarząd ZMS wspólnie z samorządem szkolnym zwołał wiec w sprawie orędzia biskupów polskich do biskupów NRF, podczas którego ułożono protestacyjną rezolucję i wysłano do Kurii Biskupiej⁶⁶.

Działaniem propagandowym i wychowawczym było również oficjalne wręczanie legitymacji ZMS⁶⁷. Z szeregów ZMS wywodzili się zwykle przyszli członkowie PZPR. Wielu zetemesowców wstępowało do partii, kończąc szkołę średnią⁶⁸. Przekazywanie aktywu zetemesowskiego w szeregi kandydatów PZPR stanowiło ważne zagadnienie ideowo-polityczne, podejmowane zwłaszcza przed ważnymi wydarzeniami partyjnymi⁶⁹.

Program ideologiczny ZMS, jak stwierdzono w dokumencie kuratorskim, zmierzał do „ukształtowania pełnej i wszechstronnie rozwiniętej osobowości młodego obywatela socjalistycznej Polski, społecznie i politycznie zaangażowa-

⁶² Tamże, 711, Notatka w sprawie stanu i perspektyw rozwoju działalności ideowo-wychowawczej w liceach ogólnokształcących woj. katowickiego, k. 10; APCz, KM PZPR, sygn. 126, Protokół nr 25/64..., k. 7–8; tamże, sygn. 139, Protokół Nr 17/67..., k. 113–118.

⁶³ APCz, KM PZPR, sygn. 124, Protokół Nr 15/64 z posiedzenia Egzekutywy Komitetu Miejskiego PZPR, Załącznik. Związek Młodzieży Socjalistycznej Komitet Miejski w Częstochowie, Informacja o działalności częstochowskiej organizacji ZMS przed IV Zjazdem PZPR, k. 64.

⁶⁴ APKat., PWRN, sygn. 224/1141, Sprawozdanie... za rok szkolny 1962/63, k. 187–188.

⁶⁵ Tamże, sygn. 224/1135, Ocena... za rok szk. 1965/66, k. 172; tamże, sygn. 224/1064, Ocena... za rok szk. 1965/66, k. 165.

⁶⁶ Tamże, sygn. 224/1138, Sprawozdanie roczne 1965/66..., k. 80.

⁶⁷ Tamże, sygn. 224/1141, Sprawozdanie... za rok szkolny 1962/63, k. 187–188; tamże, Sprawozdanie... za rok szkolny 1965/66, k. 218–219.

⁶⁸ Tamże, sygn. 224/1063, Ocena... za rok szkolny 1965/66, k. 34; APCz, KM PZPR, sygn. 139, Protokół Nr 17/67..., k. 113–118.

⁶⁹ APCz, KM PZPR, sygn. 124, Protokół Nr 15/64..., k. 64.

nego po stronie postępu i sprawiedliwości, aktywnie uczestniczącego w dokonywujących się przemianach społeczno-gospodarczych”⁷⁰. Celem pracy organizacji było wyposażenie członków w wiedzę społeczną i polityczną oraz kulturę osobistą. ZMS, podobnie jak pozostałe organizacje, miał pełnić rolę sojusznika szkoły i nauczyciela, stanowić siłę napędową działań na rzecz rozwijania zainteresowań naukowych uczniów oraz walki o wyniki nauczania. Ponadto w organizacji młodzież miała zgłębiać zagadnienia ideologiczne, światopoglądowe, problemy polityki i gospodarki⁷¹. Organizacja ZMS podporządkowana była strukturą partyjnym i działała zgodnie z jej wytycznymi. W 1968 r. ZMS funkcjonował na podstawie wytycznych KW PZPR oraz uchwał IV Zjazdu ZMS⁷².

Chociaż ZMS miał dbać o dobre wyniki w nauce, informacje dotyczące tego obszaru działania pojawiają się w zachowanej dokumentacji sporadycznie, co pozwala przypuszczać, że było to zagadnienie drugoplanowe. Na początku lat sześćdziesiątych sekretariat ZMS w LO im. J. Słowackiego zorganizował w porozumieniu ze Studencką Organizacją ZMS przy Politechnice Częstochowskiej pomoc w nauce matematyki dla uczennic słabych, z której skorzystało 30 uczennic⁷³. Pracy nad poprawą wyników nauczania towarzyszyły hasła propagandowe. W roku 1962/1963 grupy klasowe ZMS w LO im. R. Traugutta pracowały nad organizacją apeli „Żaden ZMS-owiec nie zostaje na drugi rok w tej samej klasie”⁷⁴. Nad poprawą wyników nauczania pracowały uczennice LO im. J. Słowackiego, organizując samopomoc koleżeńską⁷⁵. Podobne działania prowadzono w liceach im. Sienkiewicza i Mickiewicza⁷⁶. W kolejnym roku Komitet Miejski ZMS poinformował, że przed IV Zjazdem PZPR organizacje ZMS realizowały hasło „IV Zjazd Partii witamy lepszymi postępami w nauce”, co oznaczało, że każdy członek organizacji otrzymywał promocję do klasy programowo wyższej⁷⁷. W roku 1965/1966 organizacje ZMS poświęcały uwagę sprawom nauki, realizując hasło „ZMS-owiec nie powtarza roku”⁷⁸. Ruch współzawodnicstwa w nauce utrzymywał się również w kolejnych latach⁷⁹.

⁷⁰ APKat., PWRN, sygn. 224/1306, Rola i zadania rodziców, komitetów rodzicielskich, komitetów opiekuńczych oraz organizacji młodzieżowych w zakresie współdziałania ze szkołą w wychowaniu młodzieży (1965, 1968), k. 7.

⁷¹ Tamże.

⁷² APCz, PMRN, sygn. 4/292, Protokół z posiedzenia Komisji Oświaty przy MRN odbytego w dn. 27.11. b. r., k. 117; AP Kat., PWRN, sygn. 224/1136, Ocena... za rok szkolny 1961/62, k. 25.

⁷³ AP Kat., PWRN, sygn. 224/1135, Ocena... za rok szk. 1961/62, k. 134.

⁷⁴ Tamże, sygn. 224/1136, Ocena... za rok szkolny 1962/63, k. 37.

⁷⁵ Tamże, sygn. 224/1135, Ocena... za rok szk. 1962/63, k. 152–153.

⁷⁶ Tamże, sygn. 224/1138, Sprawozdanie... za rok szkolny 1962/63, k. 66; tamże, sygn. 224/1139, Sprawozdanie... za rok szkolny 1962/63, k. 55.

⁷⁷ APCz, KM PZPR, sygn. 124, Protokół Nr 15/64..., k. 64.

⁷⁸ APKat., PWRN, sygn. 224/1063, Ocena... za rok szkolny 1965/66, k. 33; tamże, sygn. 224/1139, Sprawozdanie... za rok szkolny 1965/66, k. 67.

⁷⁹ APCz, PMRN, sygn. 4/292, Protokół z posiedzenia Komisji Oświaty przy MRN odbytego w dn. 27.11. b. r., k. 117.

Szkolne koła ZMS były inicjatorem i współrealizatorem prac społecznie użytecznych wykonywanych przez uczniów najczęściej na rzecz szkoły lub miasta, o czym licznie wspominało w dokumentach szkolnych⁸⁰. Czyny społeczne podejmowano głównie w ramach zobowiązań, np. z okazji Święta Pracy. W okresie II planu pięcioletniego w ramach czynu „Młodzież Pięciolatce” uczniowie zorganizowani w ZMS porządkowali obiekty Politechniki Częstochowskiej⁸¹, tereny szkolne, urządzali działki doświadczalne, uporządkowali park przy Domu Kultury Huty im. B. Bieruta i teren wokół Regionalnego Muzeum Częstochowskiego na Rakowie, parki i fontannę miejską, przeprowadzili akcję „Zielonej Niedzieli”, urządzali wieczornice taneczne, dokarmiali ptaki⁸². Członkowie koła ZMS z LO im. M. Kopernika wykonali ogródek jordanowski w mieście⁸³, a młodzież z LO im. W. Broniewskiego brała udział w akcji zalesiania⁸⁴. W czasie ciężkiej zimy w roku 1962/1963 grupy ZMS zgłaszały się do akcji odśnieżania miasta i zakładów pracy⁸⁵. Zetemesówki z LO im. J. Słowackiego pełniły dyżury w trakcie przerw międzylekcyjnych⁸⁶, zakładano dzienniczki prac społecznych⁸⁷. Podobne prace ZMS organizował w kolejnych latach⁸⁸. W połowie lat sześćdziesiątych na terenie LO im. J. Słowackiego i miasta działały hufce pracy składające się z członków ZMS, których zadaniem było przeprowadzanie porządków wiosennych⁸⁹. Zetemesowcy z LO im. J. Dąbrowskiego przepracowali 7460 roboczogodzin przy ogrodzeniu szkoły siatką i jej konserwacji oraz 180 godzin przy malowaniu ławek i tablic⁹⁰. Znaczną ilość godzin przepracowali członkowie ZMS z LO im. K. Świerczewskiego przy porządkowaniu boiska szkolnego oraz terenu wokół szkoły⁹¹.

⁸⁰ AP Kat., PWRN, sygn. 224/1135, Sprawozdanie z wyników nauczania za I półrocze z roku szk. 1957/58, k. 87; tamże, Ocena... za rok szk. 1965/66, k. 172; tamże, Ocena... za rok szk. 1962/63, k. 152–153; tamże, Sprawozdanie... w r. szk. 1960/61, k. 117; tamże, sygn. 224/1064, Ocena... za rok szk. 1965/66, k. 165; tamże, sygn. 224/1138, Sprawozdanie roczne 1965/66..., k. 80; tamże, Sprawozdanie... za rok szkolny 1962/63, k. 66; tamże, sygn. 224/1139, Sprawozdanie... za rok szkolny 1965/66, k. 67; tamże, Sprawozdanie... za rok szkolny 1961/62, k. 37; tamże, sygn. 224/1136, Ocena... za rok szkolny 1965/66..., k. 61; tamże, sygn. 224/497, Sprawozdania, uwagi i zalecenia z przeprowadzonej wizytacji Liceum Ogólnokształcącego im. R. Traugutta, k. 11.

⁸¹ Tamże, sygn. 224/1136, Ocena... za rok szkolny 1961/62, k. 25.

⁸² Tamże, sygn. 224/1141, Sprawozdanie... za rok szkolny 1961/62, k. 135; tamże, sygn. 224/1138, Sprawozdanie... za rok szkolny 1962/63, k. 66.

⁸³ Tamże, sygn. 224/1142, Ocena... za rok szk. 1961/62, k. 17.

⁸⁴ Tamże, sygn. 224/1137, Sprawozdanie... za rok szkolny 1961/62, k. 7.

⁸⁵ Tamże, sygn. 224/1138, Sprawozdanie... za rok szkolny 1962/63, k. 66; tamże, sygn. 224/1142, Ocena... za rok 1962/63, k. 23.

⁸⁶ Tamże, sygn. 224/1135, Sprawozdanie... w r. szk. 1960/61, k. 117; tamże, Ocena... za rok szk. 1962/63, k. 152–153.

⁸⁷ Tamże, Sprawozdanie... w r. szk. 1959/60, k. 88.

⁸⁸ APCz, KM PZPR, sygn. 126, Protokół nr 25/64..., k. 7–8.

⁸⁹ APKat., PWRN, sygn. 224/1135, Ocena... za rok szk. 1965/66, k. 172.

⁹⁰ Tamże, sygn. 224/1141, Sprawozdanie... za rok szkolny 1965/66, k. 218–219.

⁹¹ Tamże, sygn. 224/1143, Sprawozdanie... za rok szkolny 1965/66, k. 52.

W większości uczniowie wykonywali prace społecznie użyteczne nieodpłatnie, były jednak wypadki, że hufce otrzymywały zapłatę. W LO im. A. Mickiewicza w roku szkolnym 1962/1963 koło ZMS za pieniądze zebrane za prace społecznie użyteczne zakupiło instrumenty muzyczne i zorganizowało zespoły muzyczny i recytatorski⁹². Dla wyróżnionych w pracy społecznej zetemesówek z LO im. J. Słowackiego w roku 1960/1961 urządzono bezpłatne wycieczki do Warszawy dla 49 uczennic i Świerklańca dla 48 osób⁹³.

W działalność ZMS wpisywało się także przeprowadzanie różnego rodzaju zbiórek. Uczniowie z LO im. H. Sienkiewicza przeprowadzali zbiórki darów dla ubogich dzieci, metali kolorowych na budowę Filharmonii Częstochowskiej, makulatury, pieniędzy na fundusz stypendialny, Społeczny Fundusz Budowy Szkół i TPD⁹⁴. ZMS pełnił rolę organizatora i inicjatora OHP, z których szereg pracowało bezpłatnie na terenie miasta i w hufcach wyjazdowych⁹⁵. Młodzież OHP pracowała przy żniwach⁹⁶, czy budowie drogi⁹⁷. W niektórych liceach ogólnokształcących do zadań ZMS należało prowadzenie spółdzielni uczniowskich⁹⁸.

Od połowy lat sześćdziesiątych szczególną wagę w pracy organizacji przywiązywano do działalności kulturalnej i sportowej. Zdawano sobie sprawę, że stanowią one „jedną z najważniejszych dziedzin ideowego oddziaływania na młodzież”. Z inicjatywy ZM ZMS w Częstochowie zostało podpisane jako pierwsze w kraju porozumienie z MKS o rozwoju sportu szkolnego⁹⁹.

Działalność ZMS spotykała się z krytyką instancji nadrzędnych. Na początku lat sześćdziesiątych pracę organizacji oceniono jako niewystarczającą w świetle uchwały Plenum KW PZPR, zwłaszcza w obszarze ideowego oddziaływania na młodzież¹⁰⁰. W LO im. W. Broniewskiego wskazywano niską samodzielność i małą aktywność członków oraz brak większego wpływu zebrań i dyskusji na całokształt życia młodzieży w szkole¹⁰¹.

W drugiej połowie lat sześćdziesiątych instancje nadrzędne ZMS w niewystarczającym stopniu współpracowały ze szkołami w ustalaniu konkretnych wytycznych do pracy. Organizacje młodzieżowe nie były w pełni włączone w pracę wy-

⁹² Tamże, sygn. 224/1139, Sprawozdanie... za rok szkolny 1962/63, k. 55.

⁹³ Tamże, sygn. 224/1135, Sprawozdanie... w r. szk. 1960/61, k. 117.

⁹⁴ Tamże, sygn. 224/1138, Sprawozdanie z rocznej pracy za czas od 1 IX 1960 do 24 VI 61, k. 31; tamże, Sprawozdanie... za rok szkolny 1962/63, k. 66; tamże, Sprawozdanie roczne 1965/66, k. 80.

⁹⁵ Tamże, sygn. 224/1063, Ocena... za rok szkolny 1965/66, k. 33; tamże, sygn. 224/1138, Sprawozdanie... za rok szkolny 1962/63, k. 66.

⁹⁶ Tamże, sygn. 224/1136, Ocena wyników... za rok szkolny 1965/66, k. 61.

⁹⁷ APCz, PMRN, sygn. 432/4/292, Protokół z posiedzenia Komisji Oświaty przy PMRN odbytego w dn. 27.11.1968 r., k. 117.

⁹⁸ APKat., PWRN, sygn. 224/1139, Sprawozdanie... za rok szkolny 1959/60, k. 7.

⁹⁹ APCz, KM PZPR, sygn. 139, Protokół Nr 17/67..., k. 113–118; APKat., PWRN, sygn. 224/1143, Sprawozdanie z działalności szkoły za rok szkolny 1965/66, k. 52.

¹⁰⁰ APKat., PWRN, sygn. 224/497, Sprawozdania, uwagi i zalecenia z przeprowadzonej wizytacji Liceum Ogólnokształcącego im. R. Traugutta, k. 11.

¹⁰¹ Tamże, sygn. 224/1137, Sprawozdanie... za rok szkolny 1962/63, k. 13.

chowawczą w klasach, szczególnie w zakresie planowania i realizacji zajęć wychowania obywatelskiego¹⁰². Podobnie na początku lat siedemdziesiątych kuratorium krytycznie oceniło działalność kół ZMS na terenie szkół średnich. Ograniczała się ona z reguły do prac akcyjnych i zebrań. Przedstawiciele terenowych instancji ZMS nie włączyli się do seminariów ani prac związanych z realizacją zadań w ramach środowiskowych programów JSW¹⁰³. Pomimo to częstochowski ZMS zajmował czołowe miejsce w województwie. Dyrektorzy szkół otrzymywali liczne dyplomy za poziom pracy organizacji. ZMS w LO im. K. Świerczewskiego został wyróżniony przez Zarząd Główny ZMS. Koła ZMS klas III prowadziły Koło Młodych Racionalistów, organizując sesje popularnonaukowe, spotkania, przygotowując tematykę ZWO do zatwierdzenia zespołowi wychowawczemu. ZMS współpracował z organizacją zakładu opiekuńczego, korelując codzienną pracę¹⁰⁴.

Oficjalny ruch młodzieżowy w PRL jako przybudówka PZPR miał spełniać funkcję pasa transmisyjnego polityki partii do środowiska młodzieży. Zadania ZMS, podobnie jak ZMP i ZSMP, podporządkowano partii, co pozwoliło PZPR nie tylko na zbudowanie bazy rekrutacyjnej, ale też realizację polityki w środowisku młodzieży¹⁰⁵. ZMS wychował całe pokolenie aktywistów, których motywacja różniła się jednak od działaczy ZMP. Ponad komunistyczne ideały wynosili oni bowiem przede wszystkim pragmatyzm i korzyści płynące z przynależności do PZPR¹⁰⁶. Sztynna polityka partii dotycząca kształtu ruchu młodzieżowego w ostateczności musiała zakończyć się fiaskiem. Oprócz wąskiej grupy aktywistów, młodzież wtłoczona w ramy organizacji i ta niezorganizowana, poddając się formalnie oddziaływaniom ideowo-wychowawczym szkoły i organizacji młodzieżowej, wykazywała jedynie postawę przystosowania do zastanych warunków społeczno-politycznych.

Summary

Activity of the Union of Socialist Youth in Secondary Schools in Czestochowa

The article presents the activity of the Union of Socialist Youth in secondary schools in Czestochowa. The organization was ideologically and politically subordinated to the Polish United Workers Party which determined the directions of its activities among young people. The author has analyzed the development of the organization, directions and methods of its educational activity among students and role in shaping the attitudes and awareness of youth.

Keywords: secondary school, education, youth organizations, Polish United Workers Party.

¹⁰² Tamże, sygn. 224/711, Ocena realizacji Programu i planu patriotycznego wychowania młodzieży szkół wszystkich typów i resortów, k. 50.

¹⁰³ Tamże, sygn. 224/1309, Ocena pracy ideowo-wychowawczej i dydaktycznej szkolnictwa w woj. katowickim, k. 14.

¹⁰⁴ APCz, PMRN, sygn. 432/4/291, Protokół Nr 30/72 z posiedzenia Komisji Oświaty MRN, b. pag.

¹⁰⁵ J. Sadowska, *Organizacje młodzieżowe – przybudówki PZPR a szkoła*, [w:] *Edukacja w warunkach zniewolenia i autonomii (1945–2009)*, pod red. E. Gorloff, R. Grzybowski, A. Kołakowskiego, Kraków 2010, s. 96.

¹⁰⁶ Taż, *Znaczenie polityczne Związku Młodzieży Socjalistycznej...*, s. 148 i n.; M. Wierzbicki, *Związek Młodzieży Polskiej...*, s. 470 i n.